
СТАТИИ

ЗА ПРАВНИЯ ЕФЕКТ НА РЕШЕНИЕ № 3/23.03.2021 Г. ПО К. Д. № 11/2020 Г. НА КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД СПРЯМО ОБРАЗУВАНИ НАКАЗАТЕЛНИ ПРОИЗВОДСТВА ЗА ИЗВЪРШЕНО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ПО ЧЛ. 343В, АЛ. 3 ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

*Рагослава Йорганова**

С Решение № 3/23.03.2021 г. по к. д. № 11/2020 г. (обн., ДВ, бр. 26 от 30.03.2021 г.) Конституционният съд на Република България обяви, че разпоредбите на чл. 171, т. 1, б. „д“ и т. 2, б. „к“ от Закона за движението по пътищата (ЗДвП) противоречат на чл. 4, ал. 1 и на чл. 35, ал. 1 от Конституцията. Разпоредбата на чл. 171, т. 1, б. „д“ ЗДвП предвиждаше временно отнемане на свидетелството за управление на моторно превозно средство на водач, който управлява моторно превозно средство с наложено наказание глоба, незаплатена в срока за доброволно заплащане – до заплащане на дължимата глоба, а чл. 171, т. 2, б. „к“ ЗДвП – временно спиране от движение на пътно превозно средство на собственик, който управлява моторно превозно средство с наложено наказание глоба, незаплатена в срока за доброволно заплащане – до заплащане на дължимата глоба.

Конституционният съд прие, че временното отнемане на свидетелството за управление на моторно превозно средство (МПС) на водач за неплатени глоби противоречи на функциите и целите на принудителните административни мерки и на практика

* Доктор по право, съдия в Районния съд – Ихтиман.

се превръща в санкция за несъществуващо административно нарушение, което е в противоречие с принципа на правовата държава (чл. 4, ал. 1 и 2 от Конституцията). В мотивите на решението е посочено, че чрез оспорените разпоредби законодателят ограничава упражняването на основни конституционни права на гражданите, с което цели да принуди длъжниците да платят наложените им по ЗДВП глоби, като заобикаля установения законов ред за тяхното събиране, а всяко ограничаване на основни конституционни права на гражданите, което има за цел да компенсира неспособността на държавата да изпълнява задълженията си, е недопустимо в правовата държава (Решение № 6/2013 г. по к. д. № 5/2013 г.). Конституционният съд подчертава, че обстоятелството, че държавата не може да изпълни задължението си по принудително събиране на наложените глоби, по никакъв начин не може да бъде основание за фактическо санкциониране на гражданите.

Междувременно през 2016 г. (ДВ, бр. 95/2016 г.) бе създаден чл. 343в, ал. 3 НК, с който бе криминализирано управлението на МПС в срока на изтърпяване на принудителна административна мярка за временно отнемане на свидетелството за управление на моторно превозно средство.¹

След приемането на това изменение в Наказателния кодекс в практиката възникнаха редица проблеми, продиктувани най-вече от особеностите на обективната страна на престъплението², както и от обстоятелството, че този състав на престъпление дублира вече съществуващ състав на административно нарушение по чл. 177, ал. 1, т. 1 ЗДВП.³

¹ По въпроса вж. **Йорданова, Р.** Необходима ли е криминализацията на някои деяния по транспорта. – Адвокатски преглед, 2018, № 6–7, 50–55.

² Наложена принудителна административна мярка се изпълнява незабавно и съгласно чл. 172, ал. 6 ЗДВП подадената жалба не спира изпълнението ѝ, което означава, че е възможно да се реализира наказателна отговорност при нарушение на административен акт, подлежащ на предварително изпълнение.

³ По този въпрос във връзка с производството по н. а. х. д. № 863/2020 г. на Софийския апелативен съд е отправено преюдициално запитване до

Към настоящия момент възникна въпросът какви са последиците от Решение № 3/23.03.2021 г. по к. д. № 11/2020 г. на Конституционния съд по отношение на неприключилите наказателни производства, образувани за извършено престъпление по чл. 343в, ал. 3 НК, когато се касае за наложена принудителна административна мярка на основание обявената за противоконституционна разпоредба на чл. 171, т. 1, б. „д“ ЗДвП.

Известно е, че съгласно разпоредбата на чл. 151, ал. 2, изр. трето от Конституцията конституционният законодател е възприел правилото, че решението на Конституционния съд, с което се обявява противоконституционност на закон като нормативен акт, действа *занапред* (*ex nunc*). Правният ефект на решението е в неприлагане на обявения за противоконституционен закон от деня на влизане на решението на Конституционния съд в сила. От този момент нататък той преставя да действа и да регулира обществените отношения, предмет на неговата уредба.⁴

Изразът „не се прилага“ от момента на влизане в сила на решението на Конституционния съд по отношение на обявения за противоконституционен закон изразява идеята, че обявеният за противоконституционен закон преставя да бъде приложимо пра-

Съда на Европейския съюз на основание чл. 267, ал. 2 ДФЕС, съдържащо следните питання: 1. Принципът на законоустановеност на престъплението и наказанието допуска ли национална правна уредба, която за едно и също деяние – управление на моторно превозно средство в срока на изтърпяване на принудителна административна мярка за временно отнемане на свидетелството за управление на моторно превозно средство, предвижда едновременно административна и наказателна отговорност, без да има критерии, които да позволяват обективно разграничаване на двата вида отговорност? 2. В случай че Съдът на Европейския съюз отговори отрицателно на първия въпрос, какви са правомощията на националния съд, за да осигури ефективно приложение на принципите на правото на ЕС? 3. Наказанието лишаване от свобода до три години и глоба от 200 до 1000 лева съизмерно ли е по смисъла на чл. 49, т. 3 ХОПЕС за престъплението управление на моторно превозно средство в срока на изтърпяване на принудителна административна мярка за временно отнемане на свидетелството за управление на моторно превозно средство?

⁴ Вж. и Решение № 22/1995 г. по к. д. № 25/1995 г. на Конституционния съд.

во. От друга страна обаче, докато Конституционният съд не обяви един закон за противоконституционен, се предполага, че той е конституционносъобразен и валидно регулира обществените отношения, за чието уреждане е създаден. Неприлагането на противоконституционния закон брани правната сигурност само занапред. След като обявените за противоконституционни закони губят своето действие занапред, то възникналите от прилагането им правни последици в рамките на правоотношения, приключили до влизане в сила на решението на Конституционния съд, се запазват, освен ако Народното събрание не постанови друго по реда на чл. 22, ал. 4 от Закона за Конституционния съд. По този начин ефектът от решението на Конституционния съд не може да се разпростре върху вече уредените по окончателен начин от обявения за противоконституционен закон правоотношения. Така, освен че се гарантира правната сигурност, възниква и задължение за законодателя да уреди последиците от прилагането на обявения за противоконституционен закон. Тъй като Народното събрание не е обвързано със срок на произнасяне, съдилищата решават правните спорове, като прилагат пряко Конституцията, когато това е възможно, както и чрез аналогия на закона и основните принципи на правото.

Казано другояче, при решаването на висящи спорове, засегнати пряко или косвено от противоконституционния закон, съдът следва да съчетае принципа на правната сигурност с принципите на правовата държава и върховенството на Конституцията. Принципът за върховенство на Конституцията предполага всички настъпили от действието на противоконституционен закон последици да се смятат за ненастъпили.

Евентуалното прилагане на обявения за противоконституционен закон към висящо производство е в противоречие с принципа на върховенство на Конституцията и нарушава изискването на чл. 5, ал. 1 от Конституцията никой закон да не може да ѝ противоречи. Затова и спрямо правоотношения, предмет на висящи съдебни производства, обявеният за противоконституционен закон не се прилага. Целта е да се осуети постановяване на съдебни

решения в противоречие с решението на Конституционния съд. Противното би било несъвместимо с основни конституционни принципи – с върховенството на Конституцията, с нейното непосредствено действие, с духа и принципите на правовата държава. Ако спрямо висящите съдебни производства решението на Конституционния съд действа според общото правило *ex nunc*, съдебните състави ще са обвързани да разрешат спора съобразно обявения за противоконституционен материален закон.

Зато е и несъмнено, че за правоотношенията, предмет на висящи съдебни производства, обявеният за противоконституционен закон не се прилага. Това разбиране е застъпено и в Решение № 3/28.04.2020 г. по к. д. № 5/2019 г. на Конституционния съд, съгласно което по отношение на заварените и неприключени правоотношения и на правоотношенията, предмет на висящи съдебни производства, противоконституционният закон не се прилага.

В принципен план освен правоотношения, пряко свързани с обявения за противоконституционен закон, в правния мир съществуват и правоотношения, които косвено се засягат от противоконституционни норми. Такова е положението и с обявената за противоконституционна разпоредба на чл. 171, т. 1, б. „д“ ЗДВП.

И докато по отношение на неприключилите производства за налагане на принудителни административни мерки в съответствие с разрешенията на Решение № 3/28.04.2020 г. по к. д. № 5/2019 г. противоконституционната разпоредба не се прилага, спорен е въпросът дали обявената противоконституционност засяга неприключилите наказателни производства по чл. 343в, ал. 3 НК, когато временното отнемане на свидетелството за управление на МПС е заради неплатени глоби.

Ако се изхожда само от принципа на правната сигурност и съобразявайки чл. 2, ал. 1 НК – за всяко престъпление се прилага онзи закон, който е бил в сила по време на извършването му, може да се стигне до извод, че щом е била наложена принудителна административна мярка преди обявяване на противоконституционността на нормата, лицата биха могли да носят наказа-

телна отговорност за извършване на престъпление по чл. 343в, ал. 3 НК, ако са управлявали МПС след отнемане на свидетелството им за управление по силата на тази мярка. Такъв формален подход обаче води до възможността да бъде реализирана наказателна отговорност въз основа на противоконституционна норма. Макар и водачите на МПС да е следвало да съобразяват поведението си с действащите разпоредби на ЗДвП преди обявяването им за противоконституционни, прилагането на противоконституционни норми в областта на наказателното право е в пряко противоречие с принципите на правовата държава и върховенството на Конституцията и не може да бъде оправдано с правната сигурност.

Следва да се има предвид, че непосредственото действие на Конституцията изисква приложимост на всички конституционни норми като първичен и пряк източник на правна уредба. След като Конституцията е върховен закон, е недопустимо да се прилага каквато и да било норма от вътрешното право, която ѝ противоречи. Това означава, че всеки съд може да се позове на противоконституционността и да откаже да приложи противоконституционния закон.

В хипотезата, при която е повдигнато обвинение по чл. 343в, ал. 3 НК, когато принудителната административна мярка е наложена на основание обявената за противоконституционна разпоредба на чл. 171, т. 1, б. „д“ ЗДвП, съдът следва да съобрази противоконституционността на тази разпоредба и да оправдае лицето поради отсъствие на елемент от обективната страна на престъплението.⁵

Дори съдилищата, позовавайки се на непосредственото действие на Конституцията, да не прилагат обявения за противоконституционен закон спрямо правоотношения, предмет на вися-

⁵ Въпреки това някои съдилища постановяват осъдителни решения въз основа на обявения за противоконституционен текст на ЗДвП – Решение № 260179/13.07.2021 г. по н. а. х. д. № 2035/2020 г. на Районния съд – Шумен, I състав; Решение № 260304/11.05.2021 г. по в. н. а. х. д. № 687/2021 г. на Софийския градски съд, НО, VIII въззивен състав.

щи съдебни производства, имащи, макар и косвена, връзка с него, възниква и въпросът за съотносимостта на противоконституционния закон към вече приключилите наказателни производства, при които съответното лице е осъдено въз основа на обявената за противоконституционна правна норма.

По мое мнение по отношение на наказателното право принципът за правна сигурност следва да бъде изместен от принципа за върховенство на Конституцията, защото е недопустимо да бъде обоснована наказателна отговорност въз основа на противоречаща с основния закон правна норма.

В редица европейски държави обявяването на даден закон, който засяга наказателното право, за противоконституционен е основание за преразглеждане на делото. В Германия актовете, които бъдат обявени за несъвместими с Конституцията, са недействителни, като решението на съда има *ex tunc* ефект с обратна сила. Тази обратна сила обаче е изключена по отношение на наказателните производства, които подлежат на преразглеждане от съдилищата. В Италия и Испания решенията на конституционните съдилища имат действие занапред, като единствените изключения, при които им е придадено действие с обратна сила, са при наказателните дела, когато лицето е осъдено по закон, обявен за противоконституционен, или когато противоконституционният закон е отменен.⁶ В Испания изрично е предвидена забрана за преразглеждане на влезли в сила съдебни решения, основани на противоконституционния закон, с изключение на такива, постановени в рамките на наказателни производства и производства за налагане на административни санкции, когато това би довело до прилагане на по-благоприятен режим за дееца.

Струва ми се, че е назрял моментът за законодателно уреждане на правния ефект на решенията на Конституционния съд, с които се обявява противоконституционност на закон, имащ отношение към наказателното производство, включително и чрез

⁶ Конституционен съд. Юриспруденция, 1997–2006. С.: Институт „Отворено общество“, 2010, с. 24.

въвеждане на възможност за неговото възобновяване, тъй като не бива да се допуска нито едно лице да бъде осъдено въз основа на обвинение, основаващо се на противоконституционна норма.